

Makale Künyesi (Araştırma): Azemoun, Y. (2020). Kitab-ı Türkmen'de Türkmençe sözcükler. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 642-679.

KİTAB-I TÜRKMEN'DE TÜRKMENÇE SÖZCÜKLER

Youssef AZEMOUN¹

ÖZET

Dede Korkut'un Türkmen Sahra yazmasının, Tebriz'in Ligvan köyüne mensup bir müstensih tarafından Azerbaycan Türkçesiyle istinsah edildiği düşünülmektedir. Ancak, metin eski Dede Korkut'un dil özelliklerini de içermektedir. Eserin onuncu sayfasında sonradan eklenmiş olan Cild-i Düyyüm-i Kitab-ı Türkmen başlığı, yazmanın Anadolu Türkmenleriyle olan ilişkilerini akla getirmektedir. Türkmen Sahra yazmasında bugün Türkmen edebî dilinde yaygın olarak kullanılan bazı sözcükler dikkat çekmektedir. Bu yazıda, ilgili sözcükler ve yeri geldiğinde de onların türevleri tanıtılacak, farklılık arz eden yapılar incelenecektir. Metinde yer alan ve günümüzde Türkmençede de var olan bazı kavramlar, özellikle de yazmada geçen *yađ elden Oğuzlara "gelin düşen" kızın yaşmak altından "donguldamak"* vb. Oğuzların yaşam tarzını betimler niteliktedir. Bu yaşam tarzı bugün Türkmenler arasında aynı şekilde devam etmektedir. Türkmen gelinleri "donguldamak" yerine "dünñürdemek" sözünü kullanmaktadır. Bu çalışmada ayrıca, yazmada hatalı olarak değerlendirilebilecek kimi sözcükler, deyimler ve Türkçe olmayan bazı cümle yapıları da gözden geçirilecektir.

Anahtar kelimeler: Dede Korkut, Türkmençe sözcükler, Türkmenler, Azerbaycan Türkçesi.

TURKMEN WORDS IN KITAB-I TURKMEN

ABSTRACT

The Turkmen Sahra manuscript of Dede Korkut, as far as we can understand from its linguistic properties, is copied from another manuscript, by an Azerbaijani who was probably from the village of Ligvan in the region of Tabriz. So the manuscript is written in the Azerbaijani language. However, the manuscript has preserved linguistic aspects of the original Dede Korkut. The title "The Second Volume of the Book of the Turkmens" written on page 10 of the manuscript, demonstrates its connection with Turkmens of Anatolia. In the text of the manuscript there are important words that have been

¹ Amerika Birleşik Devletleri, Doç. Dr. yusufguzin@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-5207-9046>

widely used in Turkmen literary language past and present. In this article, these words and their related semantic and morphological forms will be examined in a pertinent manner. Some concepts in the text are preserved in Turkmen today, especially the story of a girl from another place who becomes a bride in an Oghuz family and who makes plaintive sounds under her yashmak to attract the attention of her in-laws soon after she joins the family. This depicts an Oghuz way of life which continues among the Turkmens today. Nothing has changed, except that the girl's making plaintive sounds is described in the text as *dongulgamak* and today in Turkmen it is *düññürdemek*. In this study some words in the text of the manuscript which may be perceived wrongly, as well as some idioms and some sentences or phrases which are not structurally Turkish, are also reviewed.

Keywords: Dede Korkut, Turkmen words, The Turkmens, Azerbaijan Turkish.

GİRİŞ

Dede Korkut'un Türkmen Sahra nüshasını baskıya hazırladığımız sıralar ev taşıma telaşı içerisindeydik ve eldeki kitapların tamamı kutularda durmaktaydı. Bu sebeple, kitabı hazırlarken erişilebilecek kaynaklar son derece yetersizdi; zira bulunduğumuz şehirde Türkoloji bölümü de mevcut değildi. Diğer taraftan, çalışma basılmak üzere teslim edilirken incelemesi bitmiş olan nüsha yerine yanlışlıkla tamamlanmamış olan nüsha gönderildi; fakat iki nüsha arasındaki ayrılıklar ancak kitap yayımlanınca fark edilebildi ve bu noktada yapılacak herhangi bir şey de yoktu. Tüm bunların ardından metin üzerinde daha detaylı olarak çalışmaya karar verdik ve kitabı yeniden gözden geçirdik. Düzeltmelerin tamamlandığına kanaat getirdikten sonra kitabı İngilizceye çevirmeye başladık. Yine bu işlem sırasında da göze çarpan sözcükler ve kitabın düzeltilmeye muhtaç kısımları üzerinde çalışma imkânı bulduk. Çok sayıda sözcükle uğraşırken Kitab-ı Türkmen'de geçen ve hâlihazırda günümüzde de varlığını sürdüren birçok Türkmençe sözcüğe rastladık. Bu doğrultuda, inceleme sonunda ulaşılan sözcükleri bilim dünyasına sunmak ve Türkolojije katkı sağlamak istedik.

Dede Korkut'un Türkmen Sahra nüshası, bilindiği üzere başka bir yazmadan kopya edilmiştir. Orijinal yazmanın nerede olduğu bilinmemekle birlikte, Anadolu'da Türkmenlerin oturduğu bir bölgede yazılmış olması muhtemeldir. Nitekim, yazmanın onuncu sayfasında yer alan "Hicri 1347", "Cild-i Düyyüm-i Kitab-ı Türkmen" kaydı, asıl nüshanın Türkmenlerin oturduğu bölgede yazılmış olduğunu akla getirmektedir. Türkmen Sahra nüshası, Türkiye'nin kuzeydoğusu, Azerbaycan'ın güneyi, Gürcistan ve İran'ın kuzey batısını kapsamakta, yazmadaki anlatılar ve olaylar söz konusu bölgelerle

İlgili olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgelerde de tarih boyunca, adlarını Türkmen'in Arapça çoğulu olan *terâkime*'den alan Terekemeler yaşamıştır. Bu konu araştırmacılar tarafından çalışılmaya değerdir.

İncelemeye esas alınan yazmanın, Nestalik hattıyla yazılmasından ve yer yer -özellikle de haşiye kısımlarında- Şikeste hattının kullanılmış olmasından ötürü İran'da kopya edildiği anlaşılmaktadır. Şikeste hattı XVIII. yüzyılın sonlarına doğru gelişmeye başlamış ve bu dönemde Abdulhamid Tâlgânî tarafından geliştirilmiştir. Şikeste'nin hattatlar ve özellikle halk arasında yaygınlaşması çok daha sonra olmuştur. Buna göre, yazmanın XVIII. yüzyılın sonları ve XIX. yüzyılın başlarında yazılmış olduğu düşünülmektedir. Bu tarihler daha eskiye götürülememektedir.

Dede Korkut'un Türkmen Sahra yazmasının dilinden hareketle, metnin İran'da Tebriz civarında kaleme alındığı anlaşılmaktadır. Müstensihin, Tebriz'in peyniriyle meşhur olan **Ligvan** لیغان köyüne mensup biri olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü metinde birkaç defa geçen 'şişmek, kabarmak' anlamına gelen *es-* fiili bu köyde kullanılmaktadır: *Pencerenin tæxtəsi yaqışdan esib* 'pencerenin tahtası yağmurdan şişmiş, kabarmış'. Metinden bir örnek: *ol bulutuñ gürüldeyüb, şakkıldayub esibeni* 'kabararak' geldiği neye yarar, neye yarar. Bilindiği üzere bulut esmez, kabarır veya genişler.

Yazma, Azerbaycan Türkçesiyle yazılmış olmakla beraber, Dede Korkut'un dil özelliklerini ve söz varlığını yansıtmaktadır. Ayrıca eski Türkçenin gramer özellikleri de metinde dikkat çeken unsurlar arasındadır. Metinde geçen bazı cümle yapılarının ve deyimlerin Farsçadan alındığı ya da bu hususlarda Farsçadan etkilenildiği düşünülmektedir.

Yazmada, müstensihin az da olsa Arapça ve Farsça sözcüklerin kullanımlarında bazı hatalar yaptığı görülmektedir. Bunlardan birisi Farsça *sâv* sözüdür. Bu sözcük *sâv kılıç* gibi bazı örneklerde yanlış olarak "keskin" anlamında karşımıza çıkmaktadır. Hâlbuki bu söz, *sâyiden* ve *sâbiden* gibi bir ca'li mastar olan *sâviden*'in *sâv* şeklindeki bir muzari köküdür ve başka kelimelerle birleştiği zaman birleşik sıfat yapmaktadır. Örneğin, ağaç yontma aletine konuşma dilinde *çüb-sâb* denilmekte ve bu sözcük 'ağaç yontan' anlamına gelmektedir. Farsçada *sâv* ayrıca *bileği taşı* ya da *demiri* için de kullanılmaktadır. *Sâv* sözünü metinde *ser-sâv* 'başı kesen' yada *gerden-sâv* 'boyun kesen' gibi birleşik sıfatlarda kullanmak da mümkündür. Metinde geçen ve oklar için bir sıfat olarak kullanılan Arapça *صهار* sözü hiçbir Arapça sözlükte mevcut değildir. Sözlüklerde geçen buna en yakın söz

olan *şuhâret* ise 'eritilmiş şey, kıkırdak' anlamına gelmektedir. Buna bakarak *صهار* sözü tarafımızca *şuhâr* olarak okunmuştur. Nitekim sonrasında *şahhâr* şeklinde bir "Sığa-yı mübâlaga" olduğu öğrenilmiştir. Böyle olunca da sözcüğün 'aşırı derecede eriten' anlamında kullanıldığı anlaşılmıştır. Arapça sözlüklerde *şahr*'dan türeyen böyle bir türev olmayıp 'aşırı derecede eriten' ifadesi de ok için kullanılacak bir sıfat değildir. Bu sebeple ilgili sözcüğün de tıpkı Farsça *sāv* gibi müstensihin Arapça uydurduğu bir sözcük olduğu görülmektedir. Müstensihin aynı hataları bazı Türkçe sözcükler için de geçerlidir.

Dede Korkut'ta geçen *boy* sözcüğü, Türkmen ağızlarında ve özellikle de Yomutların Caferbay tiresinde fonetik değişikliğe uğrayarak *bāy* olmuştur. Burada dikkati çeken nokta ise *boy* sözcüğünün biraz değişerek Türkmencede de korunmuş olmasıdır. Halk hikâyesine, Türkmenlerin Göklen boyuna mensup olanlar *sürçek* demişlerdir. Onların ağızında *yıllı sürçek* ya da *coğāpli sürçek* 'bilmece' anlamlarına gelmektedir. Yomut ağızında bilmeceye *matal* da denilmektedir. Arapça *msâl*'den gelen bu söz 'hikâye' anlamında da kullanılmıştır. Arapça *hikâyet*, Yomutların Atabay tiresinin ağızında *hekât* olmuştur. Eskiden yazılmış olan halk hikâyelerinin farklı giriş cümleleriyle başlıyor olması da ilgi çekicidir. Örneğin, Dede Korkut hikâyeleri "birev boladır, birev bolmaydır" şeklindeki giriş cümleleriyle başlarken; bugün Türkmenler halk hikâyelerine, Teke boyunda "bir bār eken, bir yök eken", Yomutlar "biri bā(r) mışdıq, biri yök mışdıq", Göklenler "bir bārmiş, bir yökmiş" sözleriyle başlamışlardır. Farslarda da halk hikâyelerinin aynı anlama gelen "yekî būd, yekî nebūd" ifadesiyle başlıyor olması ilginçtir.

Türkmenlerin anlattıkları halk hikâyeleri arasında Dede Korkut boyları da vardır. Akla gelenlerden birisi Yeke Göz dedikleri Tepegöz Hikâyesi'dir. Hikâyede, Yeke Göz'ün selam verenlere "İyi ki Tanrı selâmı verdin yoksa *iki üzüp bir yalmârdım* (ikiye bölüp bir defada lüpletirdim)" şeklindeki bir cümlesi geçmektedir.

Türkmenistan'da bulunan halk ozanlarından Dede Korkut yazmalarında yer almayan birçok boy tespit edilmiştir. Bunlar, Dede Korkut'un Türkmen halk edebiyatında önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Türkmen klasik edebiyatında da Dede Korkut ile ilgili temalar işlenmiştir. XVIII. yüzyıl Türkmen şair ve destan yazarı Gurbanalı Marûfî, *Yusuf ve Ahmet* adlı destanının bir bölümünde, düşmandan intikam almayı konu edinen bir şiirinde Salur Kazan'ın bahadır kişiliğini şöyle betimlemiştir:

Bir- birinden nusğa alan,

Yezîde yowuz gün salan,

Çılıcından gānlar daman,

Küllî Salır Ğāzan gelsin (Kösäyev, 1943, s. 142).

Aynı şiirde, üçüncü Dede Korkut yazmasında çok yerde geçen *ucu baydaklı* süngü de tekrarlanmıştır. Baydak sözünün *bıdak* olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak *baydak* sözcüğü, bu makalenin sözlük bölümünde de açıklandığı gibi Türkmencede 'bayrak' anlamına gelmektedir. Bayrak için de eskiden *yalaw* sözcüğü kullanılmıştır. Yusuf ve Ahmet destanındaki bir şiirde de ucu bayraklı süngüden söz edilmiştir:

Nayzası(süngüsü) gülgün yalawlı

Yow (savaş) günü ağzı alawlı

Almaz (elmas) gülıcı ğılawlı (yalmanlı)

Bozoğlan Han dāyım gelsin. (Kösäyev, 1943, a. y.'de)

Buraya kadar aktarılan verilerden de anlaşıldığı üzere Dede Korkut'taki Türkmen unsurları, araştırmaya değer konulardan biridir. Arkeolog ve bilim adamı P. Lerh, Türkmenistan'da yaptığı arkeolojik araştırmalar sırasında Sirderya'nın kıyısında, Yenikent'te Dede Korkut'un mezarına rastladığını haber vermiştir. Ayrıca SSCB İlimler Akademisi'nin muhabir üyesi A. Yu. Yakubovskiy, Oğuzların Orta Çağ'da yaşadıkları Kazalinsk (Kazalı) ve Altın Orda'da Dede Korkut'un mezarının var olduğunu bildirmiştir (Kösäyev, 1990, s. 8). Azerbaycan'daki Derbent şehrinde de Dede Korkut mezarının olduğu bilinmektedir. Anlaşılan, Dede Korkut'un mezarı da benzer birçok önemli şahsiyetin mezarı gibi birkaç yerde bulunmaktadır. İran'ın kuzeyinde yer alan ve Türkmenlerin oturduğu bölgede bulunan bir dağın adı da Korkut'tur. Bu dağda Bayatların mezarları vardır. Dağın dibinde de Bayatlar yaşamaktadırlar. Bunların çoğu başka halklarla, özellikle de Farslarla karışmışlardır. Türkmenistan'daki Bayatlar Amuderya havzasında yaşamaktadırlar. Bilindiği gibi Oğuzların 24 boyunun çoğu Türkmenlerde vardır. Yalnız bazı boyların adları zamanla değişmiştir; *Avşar*, *Ovşar*, *Çavuldur* da *Çowdur* olmuştur. Bayat boyu da bazı bölgelerde *baylar* şeklini almıştır.

Son zamanlarda yayımlanan Dede Korkut'un Türkmen Sahra yazmasından bahsedecek olursak, bu yazmanın çok fazla istinsah hatası barındırdığını söylemek mümkündür. Ayrıca müstensih

yazmayı eski göstermek amacıyla /n/ seslerinin çoğunu نك şeklinde yazdığı anlaşılmaktadır. Ama yeri geldiğinde *sühü*'yü Anadolu'da olduğu gibi سوکو şeklinde de yazmıştır. Müstensih, hataların bazılarını düzeltirken birçoğunu da değiştirmeden bırakmıştır. Bu hatalar metni zorlaştırmıştır. Türkmen Sahra yazması üzerine birçok araştırmacı çalışmış, fakat hiçbiri metnin çeviri yazısını tam anlamıyla yapamamıştır. Metin, tarafımızca her okunduğunda yeni bir hata tespit edilmiştir. Son okuyuşumuzda *din kilidi* şeklindeki sözlerin *deyn kilidi* olduğunu anlaşılmış ve metinde geçen kuş adlarıyla ilgili yeni bilgiler edinilmiştir. Dede Korkut'un Dresden ve Vatikan nüshalarının metinleriyle ilgili sorunlar da hâlâ bitmiş değildir. Aynı durum Türkmen Sahra yazması için de geçerlidir.

Dede Korkut'un Türkmen Sahra Nüshası, Anadolu'da yazılmış bir yazmadan istinsah edilmiştir. Metinde iki yerde yalnız Anadolu'da kullanılan *kötü* sözünün *kötisi* şeklinde geçtiği tespit edilmiştir (9/6 ve 45/12). Azerbaycan dilinde yazılmış olan nüshada, daha önceki yazmalarda geçen söz kalıplarına da yer verilmiştir. {-Ip} eki dışında kullanılan *-ubanı/-übeni*, *-ıcak/-icek* gibi gerundium ekleri Eski Türkçeye ait özellikler göstermiş; *-mca/-ince* eki de bazen *-acağına/-eçeğine* ekinin işlevini yerine getirmiştir.

Dede Korkut'un Türkmen Sahra Nüshası ile ilgili çok yönlü birçok çalışma yapılmıştır. Ancak esas önemli olan şey metnin doğru okunması ve nüshanın Azerbaycan Türkçesiyle yazılmış olduğunun unutulmamasıdır. Bu nedenle de metnin transkripsiyonu Osmanlı metinlerindeki gibi olmamalı, günümüz imlası göz önünde bulundurulmamalıdır. Mesela, Türkçede olduğu gibi *serhadler* değil *serhadlar* yazılmalı ya da *bıldırın* değil, Azerbaycan Türkçesinde ve Türkmencede olduğu gibi *bildirçin* yazılmalıdır. Azerbaycan Türkçesinde *et-* fiili çok az kullanılmakta, bunun yerine *êle-* fiili çok yaygın kullanılmaktadır. Bu nedenle metinde ايلر şeklinde geçen sözcükler *eyler* değil, *eler* olarak yazılmalıdır.

Yukarıda da belirtildiği gibi Türkmen Sahra Nüshası'na yönelik birçok ayrıntılı araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların çoğu Azerbaycanlı Türkologlar tarafından yapılmış ve yazma Azerbaycan dili ve kültürü açısından irdelenmiştir. Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya tarafından da metinde geçen Moğolca sözcükler incelenmiştir.

Dede Korkut Anadolu'da yazılmış, bu sebeple de hikâyeler Doğu Anadolu ve Güney Kafkasya'da geçmiştir. Ancak Dede Korkut hikâyeleri, Türkler Anadolu'ya göç etmeden önce de vardır. Daha önce belirtildiği gibi Dede Korkut boyları Türkmen halk edebiyatında da yaygındır. Dede Korkut'un 12. boyunda şöyle bir cümle

geçmektedir: Dedem Korkud gelüben *şādılık* çaldı, *gāzî* erenler başına (ne) geldügin eydi verdi (Kaçalın, 2017, s. 204). Buradaki *şādılık* sözlükte 'sevinç, safa, rahatlık, yelteme' anlamlarıyla açıklanmıştır (a. y.'de, s. 458). Hâlbuki *çaldı* fiili *şādılık*'ın bir müzik aleti olduğunu göstermektedir. Dede Korkut'un çaldığı bu müzik aleti İkinci Dünya Savaşı'na kadar hem İran hem de Türkmenistan Türkmenleri arasında kullanılmıştır. Türkmenlerin *şādıyân* dedikleri bu üflemeli saz, düğünlerde ve at yarışlarında davul eşliğinde çalınmıştır.

Buraya kadar verdiğimiz bilgiler Dede Korkut'ta Türkmen unsurlarının incelenmesini gerekli kılmıştır. Bu çalışmada, yalnızca Türkmenlerin Dede Korkut'la olan ilişkileri göz önünde bulundurulularak Türkmen Sahra yazmasında geçen ve bugün Türkmencede yaygın olarak kullanılan sözcükler ve deyimler ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, yazmadaki bazı dikkate değer sözler ve yapılar da aktarılmıştır. Bunlar alfabetik sıralarına göre değil, metinde geçiş sıralarına göre ele alınmıştır. Türkmençe sözler de yazılışına göre değil, söylenişine göre sunulmuştur. Söz konusu Türkmençe unsurlar yalnızca Dede Korkut'un Türkmen Sahra Nüşası kapsamında incelenmiştir. Diğer nüshalardaki Türkmençe unsurların incelenmesi ayrı bir çalışma konusu olabilir. Dede Korkut'un üçüncü yazmasında geçen Türkmençe ve başka dillerdeki bazı sözlerin değerlendirilmesi şöyledir:

çün dōst dōsta erişdi (1/3-4) 'dost dosta erişince' anlamında Farsçadan çevrilmiş bir ibare :
چون دوست به دوست رسید

kılıç çaldı heme dîn için (1/8) Yazmada *hem* yazılmış, 'hep, hepsi' anlamına gelen *heme* daha doğrudur.

Fars. *sāye-bān* > *sāybān* (1/10) Farsçada 'gölgelik' anlamına gelen bu söz iki şekilde de kullanılmaktadır.

cebedār < Moğ. *cebe* + Fars. *-dār* (1/11) 'silâhlardan sorumlu' anlamına gelen bu söz yazmada *cibā-dār* şeklinde yazılmıştır. İstanbul'da bir mahalle adı olan *Cibāli*, *Cebe Ali*'den değil, *Cebel Ali*'den gelir İri

yapılı mahalle kabadayısını *cebel'e* (dağa) benzetmişlerdir.

bıçaq (2/2)

Yazmada *b* harfinin noktası yukarıda, *b* dışının altında, *ya* harfinin noktası da alta olması gerekirken, hattat *b* harfinin tek noktasını yerden tasarruf ederek yazıya güzellik kazandırmak amacıyla noktaların üçünü bir yere koymuş olduğu için üçü bir yerde olan noktalar *p* harfinin üç noktası gibi görünüyor. Hâlbuki orada *ya* harfinin dişi var, fakat altında noktaları yok. Bu yüzden bu sözcüğü bıçaq okuyamayız. Nitekim, bu sözün yazılışının doğru şeklini 57/1'de görebiliyoruz. Burada *b* ve *ya* harflerinin noktaları yerli yerinde ve bıçaq okunuyor.

mev'îza êler (2/6)

'vaaz verir, tavsiye eder' anlamındaki bu birleşik fiildeki *êle-* fiili, Azerbaycan Türkçesinde *et-* fiilinin yerine kullanılır. Bu yüzden bu fiili *êyler* şeklinde okumamak gerekir.

bitün (2/10)

bit- fiilinden türeyen bu sıfat 'bitmiş, tamam olan' anlamına gelir ve *bütün*'den farklıdır. Türkmencede de *bitün* şeklinde kullanılır ve 'tam, eksilmemiş' anlamına gelir.

sāv Fars. (3/5)

Bu söz bağımsız bir kavram değildir; 'törpülemek' anlamına gelen *sāvîden* ya da *sābîden/ sāvîden* ca'lî mastarının *sāb/sāv* şeklindeki muzari köküdür. Muzari kökler tek başına kullanılmazlar, başka sözcüklerle

birleşerek birleşik sıfat yaparlar. Halk dilinde *çüb-sāb* ağacı törpüleyen bir alet için kullanılır. Yazmada *sāv* nedense kılıç için 'keskin', insan için 'güçlü' anlamında kullanılır. Bu konu makalenin girişinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

tersā Fars. (3/5)

Bugün 'Hristiyan' anlamında kullanılır. Bu Farsça söz aslında 'korkan, korkusu olan, tedirgin olan' anlamlarına gelir. Bir rivayete göre, Mevlana Hristiyanlar için "bunlar hiç olmazsa *tersā*" demiştir.

bedöv < Fars.

bedev/bedov 'koşan' (3/7) Farsçada "Hızlı koşan at" anlamına gelen bu söz Azerbaycan Türkçesinde *bedöv*, Türkmencede *bedöv* olmuştur. Türkçede hızlı koşan at Arap atını anımsattığı için bu söz *bedevî* olmuştur. Hâlbuki *bedevî* ilkel hayat yaşayan Araplar için kullanılır.

ğarîb Ar. (3/11)

Arapça olan bu söz yazma metninde 'fakir' anlamında kullanılmıştır. Bugün, Türkmencede de *ğarı:p* 'fakir' anlamında yaygın olarak görülmektedir. Arapça *faķir*, Türkmencede *paħı:r* olmuş ve 'zavallı' anlamına gelmiştir. Türkçede de *ğarip* sözü 'zavallı, kederli' anlamıyla da kullanılıyor.

omrul- (3/11)

Türkmencede bu söz 'kırılarak bölünmek, kırılmak, kırılıp kopmak' gibi anlamlara geliyor.

ğanîm Ar. (3/12)

'Savaşta düşmandan elde edilen mal' anlamına gelen *ğanîmet* sözünü çağrıştırdığı için 'düşman' anlamına gelen *ğanîm* Türkmencede *ğanı:m* şeklinde çok yaygın olarak kullanılan bir sözcüktür. Arapça *ğanîmet* sözü de Derî dilinde (Afganistan Farsçası; Dârî değil) ve Türkmencede 'fena değil' anlamında kullanılır. Türkmencede *ecîze ganı:m* < 'âciz+e ganîm' 'zayıf olan insanların düşmanı' anlamına gelen bir deyimdir.

ķarı- (4/1)

Eski metinlerde karşılaştığımız ve 'yaşlanmak' anlamına gelen bir söz; Nesîmî "ķarısın bu civân könlüm ķarısın" diyor. Türkmencede bu fiil eskiden *ķarrı:-* iken, bugün *ķarra-* olmuştur.

ķalın < *ķalıñ* (4/1)

ķalın Oğuz'da geçen bu sözcük bir Oğuz boyunun adı değildir. Onun için büyük harfle yazılmaz. Bu sözcük insanların kalabalığını ve çokluğunu anlatır. Türkmencede *ģalıñ bende* 'halk çokluğu', *ģalıñ âzģınlar* da 'azģınlar sürüsü' demektir. *Ķalın Oğuz* da Oğuz topluluğunu anlatıyor.

yügrük < *yüg-ür-ü-k* (4/1)

'Hızlı' anlamına gelen bu sözcük birçok Türk dilinde çeşitli şekillerde bulunmaktadır. Türkmencede ise *yüwrük* şeklinde kullanılır. Bu söz *yüğü-* fiilinden türemiştir ve Türkmencede *yüwür-* şeklinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu fiil 'kanat çırpma' anlamına gelen *yüg ur-* birleşik fiilinden bazı fonetik hadiselerle bağılı olarak ortaya

çıkıştır. *Yügür-* fiilinden *yügürt* ismi türemiştir. Bu söz Türkmencede *yüwürt* olmuştur ve hâlâ Yomut ağzında vardır. *Yüwürt* de ses düşmesinden dolayı *yürt* olmuştur. Türkmencede *yüwürt/ yürt* Türkmen çadırının bıraktığı ize denir. Eski Türkçede de 'harabe' anlamı vardır. Günümüzde Anadolu'da *evin yurt olsun* şeklinde bir beddua vardır. 'Konuşmak' anlamına gelen *gepir-* ve *çığır-* fiilleri sırasıyla *gep urmak* ve *çı:k urmak*'tan türemişlerdir. Nitekim bunlar Farsçaya geçtiklerinde *gep zeden* ve *çığ zeden* olmuşlardır. Bu ve bunun gibi birçok örnekte *ur-* yardımcı fiilinin *dur-* ve *yori-* yardımcı fiilleri gibi ekleşmesi söz konusudur².

soy yetür- (4/4)

'Soy soylamak ya da söylemek' anlamına gelen bu birleşik fiil bugün Türkmencede 'icra etmek' anlamında kullanılır: *aydımı* (şarkıyı) *yerine yetitiryür Ahmet Gurbanov*.

sağmış (4/4)

Yazmada 'düşünme, bir hareketin sonunu bekleme' anlamına gelen bu sözcüğün fiil kökü *sağın-* Türkmencede *sāğın-* şeklinde telaffuz ediliyor. Buradaki ünlü uzunluğu 'kendisi için süt sağmak' anlamına gelen *sağın-* fiiliyle karışmaması için ortaya çıkmış olabilir. Türkmencede *sāğın-* 'bir işin yapılıp yapılmamasına karar vermek, sakınarak hareket

² Ayrıntılı bilgi için bkz:

Azmun Y. (2019). *Dede Korkut'un üçüncü elyazması*. İstanbul: Kutlu Yayınevi.
Azmun Y. (2016). Değişikliğe uğrayan bazı sözcükler ve yurt ve yurt'un kökeni. *Tofiq Hacıyev Armağanı*, Ankara, 2-235.

etmek' anlamında kullanılıyor ve Türkçe *sakın-* fiilini akla getiriyor.

Pes insān ki ekmeḷ mūmkināt dur... (4/6-7) پس انسان که اکمل ممکنات است
'Öyleyse yaratılanların en mükemmeli olan insan ...'

erkeç (4/10)

Bu söz Türkmencede 'koyun sürüsünün önünde giden kısırlaştırılmış erkek keçi' anlamına geliyor. Çağataycada ise 'ulus reisi' anlamıyla kullanılıyor.

ked-bānū Fars. (4/14)

Bu Farsça birleşik isimde *ked* 'ev', *bānū* da 'hanım' demektir. İkiyi birlikte kullanıldığında da 'ev kadını' anlamına gelir. *Ked- ħudā* da sözcük olarak 'ev ya da mekân efendisi' anlamında olup Türkçede *kethüdā* biçimine dönüşmüştür. Türkmencede ise *ked-bānū* sözü *keywāmī* olmuştur. Bu sözcük, 'eş, kan' anlamlarına gelmektedir.

iñre- (5/10)

Metinde 'kükremek' anlamına geliyor; Türkmencede 'inilti ses çıkarmak' demektir.

çap- (6/2)

'(at) koşturmak'. Türkmencede at yarışına (*at*) *çapğı* denir.

oķ ötküni (6/5)

Lugat-i Çağatay'da 'okun demir yeri' şeklinde anlatılmıştır. Bu ifade de okun vurduğu yeri delip öteye geçtiğini belirtir. Türkmencede 'geçmek' anlamına gelen *öt-* fiilinden

türeyen *ötgün* 'etkili, güçlü (ses)' anlamına geliyor.

çakır (6/7)

Bu söz eskiden olduğu gibi bugün de Türkmencede 'şarap' anlamında kullanılır; *çağan* da çakır gözlü demektir: *Mâter Çağan* 'büyük dedemin adı ve lakabı', benim de kayda geçmeyen bir adım.

ırğan- (6/7)

'ileri geri hareket etmek, kıvıldamak' anlamına gelen bu fiil Türkmencede *iran-* olmuştur. *Iran* adında aynı anlama gelir. Eski *ırğa-* fiilinden türeyen *ırğağ* da Türkmencede zamanla *ırğağ* > *ırğa* olmuştur ve bugün Türkmencede 'sürekli kıvıldayan' anlamına gelir. *Irğıldama-* fiili de bugün sağlam durmayan, sağa sola eğilen anlamında kullanılıyor.

bas- (6/9)

Metinde geçen *dövlet basar* 'devlet, baht yener, üstün gelir' anlamında kullanılmıştır. Buradaki *bas-* fiili Türkmencede de 'yenmek, üstün gelmek, boyun eğdirmek' anlamlarında kullanılmaktadır.

carçı < Moğ. *car* + *çıt* (6/13)

Türkmencede *car* 'ilan, haber', *car bolmak* 'duyurulmak, haber olarak yayılmak' anlamına gelir. 'Tellâl' anlamına gelen *carçı* Türkmencede yaygın olarak kullanılır; *carçı* sesini duyurmak için *car çeker*.

des degirmi (7/3)

Buradaki *des*, yazmada *dest* yazılmıştır. Türkmencede *des den* (tam denk), *tes tegelek* (yusuvarlak) örneklerinde olduğu gibi *des degirmi* örneğinde de baştaki *des* bir sıfatı vurgulamak için kullanılan unsurdur. Bir vurgulama hecesi olan *tes* Mersin'de *testekerlek* örneğinde vardır (Kaynak kişi Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor).

kuba ner (7/5)

Türkmencede *guba* şeklinde kullanılan bu söz Türkmen Dilinin Düşündirişli Sözlüğünde (s. 476) Türkçe çevirisiyle şöyle anlatılıyor: Kırmızıya çalan kahve rengi (devenin ve kazın rengiyle ilgili). Kaz beyaz renklidir. Ancak yaban kazları renkli olurlar. Bu yüzden onlara *kuba kaz* (*guba gâz*) denir. Mollanepes'in halk türküsüne dönüşen bir şiirinde sevgili şöyle betimlenir: *Alğır, şunıkar lâçnum, ördeğim guba gâzım*. Devenin rengi açık kahve rengidir. Ancak *buğra* ile *arwana*'nın çiftleşmesinden olan *ner* ya da *iner*'in rengi kırmızıya çalan kahve rengidir (*ner* Farsça 'erkek' demektir). Türkmenler "nerin döli bolmaz" derler. Zira bu hayvan katır gibi melezdür, melez olduğu için de katır gibi güçlüdür. Zaten Türkmenlerde *ner* gücün sembolüdür. *Ner*'in gücünü bildiren şöyle bir atasözü vardır: *Hatarda* (katarada) *ner bolsa yük yerde galmaz*. Türkmen klasik şairi Molla Nepes'in de halk türküsüne dönüşen bir şiirinde şöyle bir dizesi vardır: *Kırk yıl mâya* (buğranın dişisi) *gezinân* (gezeceğine) *bitin bir yıl ner gezgin*. Türkmenler rengi değişik olan deniz kumuna da *guba çâge* derler.

Değişik özelliği olan sese de *ğuba ses* denir. Bu açıklamalara göre yazmada *kuba ner*'in (7/5) dışında *ğuba* sözü, yaban kazını anlatan *ğuba ғaz*'da (14/4), ve '*ğuba ғaz*'ın renkli döşü' anlamına gelen *ğuba döşden sökübeni* ibaresinde de kullanılmıştır (14/11) (Azmun, 2019, s. 96-97).

şunğar/şāhī şunğar (7/7)

Türkmencede bu yırtıcı kuşa *şunğar* denir; Türkçesi şahin ya da doğandır. *Şāhī şunğar* da bu yırtıcı kuşun daha iri cüsseli türüdür. Kanat genişliği 75 santimetere ile 120 santimetre arasında olur. İngizcede bu şahin türüne *şāhī şunğar*'ın birebir çevirisi olan *royal falcon* adı verilmiştir; ona *perigrine* de denir.

tumçuk (7/9)

'Gaga' anlamına gelen bu söz Türkmencede *tumşuk* biçimine dönüşmüştür. Türkmencede 'hayvan kafasının, ağzının ve burnunun yerleştiği bölüm ve kuşun gagası' anlamlarına gelir. Mecazen 'insanın yüzü' anlamına da gelir: *tumşuğını yokaı tutmak* 'kendisini beğenmiş olmak' gibi davranmak'. Mağtımğulı'da şöyle bir dize vardır: *Bağı:l* (cimri) *tumşuğını tutar asmāna*.

yort-/yört- (8/10)

Türkmencede 'koşmak' anlamında her iki şekli de kullanılır. Ayak işlerini yapana ya da yardım etmeyi sevene *yortawul* denir. Mersin'de *eşip yort-* 'flört etmek' anlamına gelir. (Kaynak kişi, Yrd. Doç. Dr. Gülsere Tor).

- ögeç* (8/12) ‘İki yaşını bitiren koyun’ anlamına gelen bu söz Türkmencede *öweç* biçimine dönüşmüştür.
- boynu yokın* (8/14) ‘İri yapılı, güçlü, kabadayı’ anlamına gelen bir birleşik sıfat olabilir. Farsça *gerden koloft* da ‘boynu yoğun’ (*گردن کلفت*) aynı anlama geliyor. Aynı deyim Halaççada da vardır. Türkmencede *boynuyoği:n* ‘belli bir işi yapmayı kendisine küçültücü bulan, kendisini beğenmiş’ anlamlarında kullanılıyor (TDDS, s. 164). Bu anlam metindeki birleşik sıfat için daha uygun olabilir; *boynu yokın Türk oğlun dün hayhırtsa* cümlesinde sürüyle ilgilenmeyen Türk sadece haykırıyor. Şemseddin Sami Sözlüğü’nde *kalın ense* ‘inatçı’ demektir.
- pîzor* پیزر (8. sayfa haşiyesinde) Fars. Suda biten sazlık bitkisinin adı; Farsçada gevşek ve varlığını uzun süre devam ettiremeyen her şey bu bitkiye benzetilir ve bu bitki eşeğin semerini doldurmak için kullanılır.
- hayhır- < haykır-* (9/1) Bu fiilin kökünün *hay* olduğu kabul ediliyor. Türkmencede sonu /k/ sesiyle biten birkaç sözcük vardır: *gı:k, çı:k, bāk, çāk, hayk* vb. gibi. Bunlardan *gı:k çı:k, gı:k bāk* örnekleri sırasıyla ‘gürültü patırtı, ‘feryat ve bağırıtı’ anlamlarında ikilemeli adlardır. Yukarıdaki adlardan türeyen *gı:ğır-, ‘feryat etmek, seslenmek’, çı:ğır-* ‘çığlık atmak’, *bāğır-* ‘bağırarak’, *çāğır-* fiillerinde adların sonuna addan fiil yapan {+Ir-} eki getirilmiş gibi görülmektedir. Böyle

bir ek de Türkçede yoktur. Türkmencede bu adların bazılarının sonuna addan ad yapan {+llk} eki getirilmektedir: *ğı:k-ı-lık* 'feryat', *çı:k-ı-lık* 'çığlık' *çâk-ı-lık* 'davet, çağrı', *hayk-ı-lık* 'haykırış' gibi. Bu da bu örneklerin birer ad olduğunu gösterir. Aynı şekilde balgam sökme sesi olan *gâk*'tan '*gâkılık*' 'balgam', ıslık sesi olan *sı:k*'tan *sı:kılık* 'ıslık' meydana gelmiştir. Bu örneklerde, iki ünsüz ses yan yana geldiği için iki sesin arasında bir ünlü türemiştir. Bu örneklerde geçen *çı:kılık* 'tan *çığlık* ise şöyle türemiştir: *çı:k-lık* > *çı:kılık* > birincisi uzun, ikincisi kısa ünlü arasında kalan ötümsüz /k/ sesi ötümler > *çı:ğlık* > üzerinde vurgu olmayan ikince /l/ sesi düşer > *çı:ğlık* > Türkçede uzun ünlü kısa söylenir > *çığlık*. **Çi:k** sözü Farsçaya *çig* چگ şeklinde ve 'feryat' anlamında geçmiştir: *çı:k ur-* > *çığır* Farsçada *çig zeden* olmuştur (*zeden* = *ur-*). Bu da *ur-* yardımcı fiilinin eklediğini gösterir. *Haykar-* ve *hıçkar* örneklerinde *ekin* {-kır-} olduğu düşünülebilir. Ama bu adların kökü *hayk* ve *hıçk*'tır, *hafs-ır-* örneğinde olduğu gibi. Zaten yukarıda gösterildiği gibi *hayk*'tan *haykılık* türemiştir. Ayrıntılar için yukarıda **yügrük** maddesinde gösterilen kaynaklara bakınız.

bir muhannes kötisi... (9/6)

Anadoluya özgü *kötisi* sözünden önce gelen *muhannes* Türkçede 'alçak, namert' anlamında kullanılır. Aslında bu söz 'hem erkek hem kadın ya da ne erkek ne de kadın' anlamlarına gelir; aynı kökten gelen *hunsā*

Osmanlıcada 'hem erkek hem dişi'
Farsçada da 'nötr' anlamına gelir.

... *giyse pülād olsa ipçin...* (9/7) Bu ibarede geçen sözcüğün ایچین şeklinde yazılması gerekirken /p/ harfinin üç noktası unutulmuştur. Doerfer, Farsçaya geçen Moğolca *öpçin* sözcüğünü 'zırh' olarak anlamlandırmış ve sözcüğün 'sıkıntı vermek, saldırmak ve yağma etmek' gibi anlamlara gelen *übc-* (< *öbci-* < *ebci-* fiilinden türediğini yazmıştır (TMEN, C I, s. 111). Lugat-i Çagatay'da 'silah, siper, zırh' şeklinde tanımlanmıştır (s. 23). Metinde geçen ... *olsa ipçin*'i, 'zırh olsa' şeklinde anlamlandırmak mümkün değildir, belki ' (baştan ayağa) zırh olsa' şeklinde anlaşılabilir. Ancak Türkmencede *üpcün* 'her şeyi yerli yerinde, durumu iyi, eksik olmayan, tam' anlamlarına geliyor; *üpcün bol-* birleşik fiili de 'herşeyi yerli yerinde, hazır vaziyette olmak' anlamındadır (TDDS, C. I, s. 458). Buna göre metinde geçen *olsa ipçin*'in anlamının 'donanımı, teçizatı tam olsa' olduğunu düşünebiliriz.

yelgin (10/3)

Yanlışlıkla *yelken* okunan bu sözcük hızlı' anlamına gelir. Bu sözcük, Mersin ağızlarında da geçmektedir. Türkmencede *yelgin* 'hızlı hareketin çıkardığı hava akımı' anlamında kullanılıyor. Bu sözcük 'koşmak' anlamına gelen *yel-* fiilinden türemiştir: *Halâl- harām diyemän* (demedem) **yeldiñ** *yüwürdiñ* (yüğürdün) (Aşıkı): (TDDS, C.II, s. 532).

- yañıl* (11/3) ‘Sarıya çalan hafif kırmızı’ anlamına gelen bu sözcük Türkmencede unutulmuş bir sözcüktür. Eskiden al yanaklı, yeşil gözlü sarışın doğan kızlara *yañıl* adı verilir. Anadolu’da *yanul*, *yañal/yanal* şekilleri vardır: *yañal* ‘kırmızı, pembe, pembeleşmiş’ ve ‘(genellikle hayvanlar için) alaca, açıklı koyulu, değişik renkli’ gibi anlamlarda kullanılıyor (DS, s. 4159).
- ağın* (11/9) Anadolu’da ‘çok, fazla’ anlamında kullanılan bir sözcüktür. Türkmencede bu söz ‘tamamen, olduğu gibi, alabildiğine’ gibi anlamlarda kullanılmaktadır.
- deyn kilidi* (11/9-10) Bu söz ‘borç anahtarı’ anlamına gelir. *Ƙızıl buğda deyn kilidi* cümlesinde geçen Arapça ‘borç’ anlamına gelen *deyn* yanlışlıkla *din* okunabilir. Eskiden Türkmenler yazın biçilecek buğday hesabına borç alıyorlardı. Burada geçen *kilid* Farsçaya Yunancadan geçmiştir ve ‘anahtar’ karşılığı kullanılır.
- yençdür-* (11/13) Türkmencede ‘dövmek’ anlamına gelen *yenç-* fiili geniş şekilde kullanılır. Metindeki *yençdür* ‘dövdürmek’ demektir.
- baydağ* (12/13) Bu söz Türkmencede ‘bayrak’ anlamında kullanılır. Farsça *piyādek* Arapçaya *beydağ* şeklinde geçmiştir ve satrançta ‘piyon’ anlamına gelir. Bu sözün Arapça çoğulu *beyādik*. Türkmencede *bayrağ* ‘ödü’ anlamında kullanılıyor. Eski

Türkmen düğünlerinde düğün sahiplerinden biri elinde kumaş parçasını bayrak gibi havalandırarak at koşturur. Peşinden gelen atlılardan kim önce ona ulaşırsa "bayrağı" alır. Bu sebeple Türkmencede *bayrak* 'ödül' anlamını kazanmıştır.

tabl-ı bāz (14/7)

Bu tamlamada *tabl* Arapça ve 'davul', *bāz* da Farsça 'şahin ve atmaca' için kullanılan kullanılan kavramlardır; tamlama 'av kuşu davulu' anlamına gelir. Bu davul çalındığında kuşlar açar ve ayağına bağlı olan ve **tomağa/tomağa** (14/7) denen top şekilli ağaç çözüdür ve av kuşu kuşların birini avlar. Bu tamlama Anadolu'da *dalunbaz* ve *davlumbaz* şeklinde çeşitli anlamlarda kullanılıyor; *davlumbazlan-* fiili de 'kabarmak, tümsekli, çıkıntılı olmak' anlamına geliyor (DS, C. IV, s. 1381). Metinde geçen **توماغه** *tomağa*, Lugat-i Çağatay'da *tomağa* yazılmış ve şöyle açıklanmış: *şâhîn kuşların başındaki tâc; dabalga çerm; deşt-i Kıpçak'ta Kazakların başlarına giydikleri kalpak ve kulakçın* (s. 126). Türkçe-İngilizce Redhouse'da da bu sözcük **tomağa** şeklinde yazılmış ve şöyle tanımlanmış: *wooden ball fastened to a hawk's foot so that cannot fly away* (uçup gidememesi için şahinin ayağına bağlanan top biçimli ağaç) (1974, s. 1180).

sezirgen- (15/4)

'sezer gibi olmak' anlamına gelen bu söz, yapısı bakımından 'bir konu üzerinde uzun uzun düşünmek'

anlamına gelen Türkmençe *diñirgen* fiilini akla getirir.

at- (15/11)

Metinde 'avlamak' anlamına gelen bu söz Türkmencede 'avlamak, vurmak, öldürmek, idam etmek' anlamlarında yaygın olarak kullanılır.

ķarı (15/13)

'Bacağın dizden topuğa kadar olan bölümü' anlamına gelen bu Türkmençe *ķarı* şeklinde söylenir ve aynı anlama gelir. Ön kolun *arşın* adıyla ölçü olması gibi, *ķarı* Türkmenlerde uzunluk ölçüsüdür. Türkmencede *kefen'e altı ķarı bız* (bez) denir. Türkmenlerin bazı boyları uğursuzluk getireceğini düşünerek kesilen hayvanın *ķarı* 'sını parçalamazlar.

merescük < Fars. *meres* + *cük*

(16/9) Farsçada *meres* 'ip, urgan ve köpeğin ve arslanın boynuna bağlanan ip' anlamına gelir. Bu metinde kullanılan *meres* Arapça değil, Farsçadır; Arapça *meres* ise 'tecrübeli' anlamına gelir, çoğulu da *emrās* 'tır. Farsça *meres* aynı zamanda kestane türünden bir ağacın adıdır. Farsçada *meres kerden* 'tazının boynuna ip bağlamak' anlamına gelir, *meres berdāšten* de tazının ya da köpeğin ipini çözüp onu serbest bırakmak' anlamına gelir.

Elvār

Arapça *Lor*'un çoğulu (16/9), *Elvār tāzī* (*tazī*) *Lor* halkının yetiştirdiği tazı türü.

- ılğa-* (16/9) Bu fiil Türkmen edebî dilinde 'koşmak' anlamında kullanılır. Aynı anlamda *yort-* fiili de vardır, ama edebî dilde çok kullanılmaz. Yomutlar *yort-* (*yört-*) fiilini daha çok kullanırlar. Yomutlarda *ılğa-* 'hücumu geçer gibi ileri fırlamak' anlamına gelir.
- satan* (17/1) Türkmencede , insanın bel bölgesinde birleşen bacak uzunluğu. Bu dilde burnu büyük olanlara *burunlağ*, uzun bacaklılara da *satanlağ* denir. Bu sözcük, 'karşılaşmak' anlamına gelen, Türkmençe *sataş-* fiilini akla getiriyor.
- kernelāy* Fars. (17/4) Belli törenlerde çalınan deliği olmayan çok uzun bir üflemlî müzik aleti; buna *kernelā*, *ħarnāy*, *kārnāy* ve *kerrenāy* da denir. Bu *karaney* değildir. Farsçada *kara ney* **قره نی** denen müzik aleti *klamet*'in adıdır.
- bozlan-* (17/4) 'Acıklı ses çıkarmak' anlamına gelen bu söz devenin uzun ses çıkarmasını anlatan ve Türkmencede var olan *bōzla-* fiilinden türemiştir. Türkçe *bozlak* da bu fiilden türemiştir.
- ağca tözli* *katı yaylar* (18/3) Bu ibare *ağca tozlu* okunabilir. Ancak Türkmencede *tōz* 'kabarık, yumru' demektir. O yüzden, burada yayın kavisli yerinden söz edildiğini düşünürüz.

- yağırmı* (18/8) ‘Sırt, arka’ anlamında bugün Türkmencede yaygın olarak kullanılır.
- aç karçıkay* < *karçığay* (18/14) Bugün Türkmencede *garçığay* bir av kuşunun adıdır. Mağtımğulı’da da *aç garçığay* geçiyor: **Aç garçığay**, alğır (atmaca), lāçın önünde Mün yığılsın ördek nedir, gāz nedir.
- uşat- (kaz uşadur)* (19/2) ‘Parçalamak’ anlamına gelen bu söz, Türkmencede ‘ufalmak’ anlamına gelen *uşa-* filinden türemiştir: *toplariñ tiğirlerini* (tekerlerini) *söweş* (savaş) *mejdānında döwüp* (kırpı) **uşatdık** (parçaladık) (TDS, 1962, s. 680).
- ötelgi* (19/2) Türkmencede bu yırtıcı kuşun adı *ütelgi*’dir. TDDS’de bu kuş, Türkçe çevirisiyle şöyle tanımlanıyor: Laçınlar ailesinden, ehlileştirilip ava salınan kuş: *Midām gārıdır başları Ütelgi, lāçın gıuşları* (Kâtibî) (TDDS, 2016, s. 460). *Ütelgi*, TDS’de ise şöyle tanımlanıyor: Kırgıya benzeyen, geceleri uçan yırtıcı kuş (TDS, 1962, s. 686). Türkçe-İngilizce Redhouse Sözlüğü’nde adı *ötelgi* şeklinde yazılmış olan bu kuş “bearded vulture, lammergeier, zool. *Gypaetus barbatus*” şeklinde açıklanmıştır (1974, s. 911); *bearded vulture* bir akbaba türü, *lammergeier* ya da *lammergeyer* de İngilizce-Türkçe Redhouse Sözlüğü’nde ‘Avrupa’da bulunan çok iri bir çeşit kartal veya akbaba, kuzu kuşu’ şeklinde tanımlanmıştır (1971, s. 589). Lugat-i Çağatay’da *ötelgi* için

“bir nevi şikâr kuşu, kerges (akbaba), uşak kapan” deniliyor. Şemseddin Samî de bu kuşu “havada çok devr eder bir nevi kerges kuşu, uşak kapan” şeklinde anlatıyor. Bu açıklamalardan *ötelgi*'nin metinde anlatılan uzun boyunlu, uzun bacaklı ve iri cüsseli *hoğğâr*'ı (bkz.) avlamasından, büyük bir akbaba türü olduğu anlaşılıyor.

hoğğâr (19/3)

Türkmencede *hoğğâr*, turna familyasından, uzun ayaklı ve uzun boyunlu olan iri cüsseli bir kuştur.

bildirçin (19/4)

Farsçada, Azerbaycan Türkçesinde ve Türkmencede bu şekilde geçen sözcük Türkiye Türkçesinde *bıldırçın* olmuştur. Türkmençe ve Azerbaycan Türkçesinde ‘geçen yıl’ anlamına gelen *bildir* de Türkçenin fonetik yapısına uygun olarak *bıldır* olmuştur.

dünek sal- (19/12)

‘Yuva’ anlamına gelen *dünek* Türkmencede *tünek* şeklinde kullanılıyor. *Sal-* fiili de metinde olduğu gibi bugünkü Türkmencede de ‘inşa etmek’ anlamına geliyor.

seyrelnür سیرلنور (20/5)

Metinde yazılışına göre gösterilen bu sözde *sin*'in altında esre, *ra* harfinin üstünde fetha, arkasından gelen *lām* harfinin üzerinde de sükûn işareti vardır. Buna göre bu sözcük *seyrelnür* okunmalı. Eğer yanlışlıkla *t* ت harfinin bir noktası eksik konduysa, bu söz aslında *seyrelnür* olabilir. Anadolu'da *seyre-* 'az

kıpırdamak' anlamına gelir (DS, C. X, s. 3599). Buna göre *seyreltür* 'hareketsiz hâle getirir' anlamındadır: ... ögeç semizini *karpar dutar, kaba boynu gücine seyreltür*.

cılaw Moğ. (21/11)

'Dizgin' anlamına gelen bu söz Türkmencede *cılaw* olarak yazılır ve *cılow* şeklinde telaffuz edilir. Farçada *celow* ya da *colow* چلو 'ön taraf' anlamında kullanılmaktadır. Eski Farsçada 'dizgin' ve 'yedeğe alınan at' anlamları da vardır (Moin. Hicrî Şemsî 1371, C. I, s. 1238).

varı (22/2)

'Bütün, hepsi' anlamına gelen bu söz Türkmencede *bārı* şeklinde kullanılıyor.

öleñ (22/7)

Bu söz Türkmencede 'çayır, çimenli yer' demektir. Mağtımğulı'da şöyle bir beyit vardır: *İlleri bār diñli diñli Sowuq suwlı ter öleñli*. Türkmen halk edebiyatında, düğünde kız tarafından kadının söylediği türküye de *öleñ* denir. *öleñ*'in kısa dörtlüklerden oluşan *yār yār nakaratlı* güftesi şu şekildedir:

Öleñ öleñ, hay öleñ,

Toydur bu gün yār- yār

Ğı:z- gelinleñ mejlisi

Ğıce bolar yār- yār.

Ay öleñ-ã, ay öleñ

Öleñ barmı yār-yār.

Yāt illere ğı:z satıp

Gülen bārmı yār-yār
Asmāndāķı yıldızı
Atām-atām yār yār
Öz ğı:zını yāt yere,
Satan bār mı yār yār.

tināb Ar. (22/9)

Bu Arapça söz Türkmencede 'organ, ip' anlamında *tanap* olmuştur.

tüm şeş-perler dügdüsi دم ششپر لردوكدوسی Bu ibarede geçen *düm* Farsçada 'büyük kırbaç' (23/5) anlamını karşılar; *şeşper* Farsçada 'altı kanatlı(topuz)' anlamına gelir; *düĝdi* (*dügdüsi*) de 'balta, keser gibi aletlerin kazık, çivi çakmaya yarayan küt ve yuvarlak yeri' anlamına gelir. Burada ise kırbaç gibi savrulan topuzun çarptığı yerinden (*dügdüstünden*) bahsedilir.

til-ip kēç- (23/14)

Türkmencede *dilip geç-* 'yarar gibi, böler gibi geçmek' anlamlarına gelen bir kelime grubudur.

eres (23/13)

'Aras'; metinde elifin üstüne med deĝil de fetha konulmuştur. Böylece Aras nehrinin adı Farsçada telaffuz edildiği gibi yazılmıştır. Bunun Aras şeklinde yazılmasına gerek yoktur.

ķalın Bayat (24/8)

'Bayat halkının kalabalığı'

ķara ķuş (24/12)

Türkmencede *ĝara ĝuş* kartal için kullanılan addır.

- bürgüt* (24/13) Türkmenistan'da çok bulunan *bürgüt*'ün Türkçesi 'kaya kartalı' ya da 'altın kartal'dır.
- ķāyim* < Ar. *ķā'im* 'dik' (25/11) Türkmencede *ķāyim* 'muhkem, berk' anlamlarına gelir. Yazma metninde de bu anlam vardır.
- ķalın oymak* (27/1) 'Oymak kalabalığı' anlamına gelir. Bu kavram *ķalın* şeklinde Türkmencede de kullanılıyor.
- sağın* (28/1) 'Süt veren, sağmal' anlamına gelen bu söz Türkmencede *sağınlık* olmuştur.
- tülingî* < Fars. *tuleng*+î (28/5) Fars. *tuleng* '1. hacet, zaruret 2. meyl, rica, arzu' anlamlarına gelir. Bu sözcüğün sonuna bir ya-yı nisbet getirildiğinde *tulengî* 'muhtaç, dilenci' anlamını ifade ediyor. Yazmada ise bu söz *tülingî* olmuştur.
- tuş ol-* (28/12) 'Rastlamak, karşılaşmak, başına gelmek' anlamlarına gelen bu birleşik fiil Türkmencede *düş bol-* biçiminde görülüyor; Türkmencede 'rastlamak' anlamında *düş gel-* birleşik fiili de vardır. Türkçede, halk dilinde yine 'rastlamak' anlamında *düş ol-* birleşik fiili de vardır: *Kırklar'a düş oldum* (Haydar Haydar halk Türküsü).
- çuķul* < *çuķul* (30/1) 'Dedikoducu' anlamına gelen bu sözcük Türkmencede *şuķul* olmuştur ve yaygın olarak kullanılır.

kay (30/4)

Bu söz Türkmencede *gay* şeklinde yaygın olarak kullanılıyor ve 'karla karışık yağmurun şiddetli rüzgârla birlikte yağması' anlamına geliyor; Türkmencede *howâ gayladı* 'hava bozdu' demek, *başına gaylamak* da 'telaşa kapılmak, eli ayağına dolaşmak' anlamına gelen bir deyimdir.

tükel (30/5)

Türkmencede *tükeli* 'hepsi, tamamı' anlamına gelir; ikinci anlamı ise 'sayı, ya da miktar olarak doğru, yerli yerinde' dir. Türkmencede bu addan yapılan *tükelle-* fiili 'gözden geçirmek, yoklamak, sayısını belirlemek' gibi anlamlarda kullanılıyor.

durkuz- (31/13)

Bu fiil bugünkü Türkmencede *duruz-* şeklinde kullanılmaktadır ve anlamları şöyledir: 1. dik pozisyonda koymak 2. bekler durumda bırakmak 3. bir hareketi durdurmak 4. bir sırayı belli bir yönde düzene sokmak. Türkmencede *duruz-* fiili şöyle türemiştir: *durkuz-* > *durğuz-* > *duruz-*.

gêyret < Ar. *gayret* (32/10)

Buradaki sözcük Türkçede kullanılan *gayret*'ten farklıdır. Bu söz yazmada, Farsçada, Azerbaycan Türkçesinde ve Türkmencede 'hamiyet, namus, yiğitlik, cesaret' gibi anlamlara geliyor. Türkmencede *gayrât* şeklinde söyleniyor. Yazmadaki şeklini Farsça ve Azerbaycan Türkçesindeki şekline göre okumak gerekir. Yazmada, 32/11'de geçen *gêyretli* ve *gêyretsiz* sırasıyla

- 'cesaretli, namuslu ve cesaretsiz, namussuz' anlamlarında kullanılmıştır.
- gür* Fars. (32/13) 'Mezar' anlamına gelen bu söz Türkmencede *gör* olmuştur. Türkçe *elinin körü* deyimi de muhtemelen *ölünün görü*'nün değişime uğramış şeklidir.
- tay tuş* (33/5) 'Akran, yaşları birbirine yakın olan' anlamına gelen söz Türkmencede *deñ düş* olmuştur; *deñ*= *tay*, *düş* da eski *tuş* 'un sonraki şeklidir.
- digiricegi* < *digirik-cek-i* (33/8) Türkmenenin Atabay ağzında *diğirrik* 'kalça kemiği' demektir. Bu ağzda *diğirriği yaz-* 'kalça kemiği yerinden oynamak' anlamına gelir.
- duman koyun* (33/10) 'Boz renkli koyun' anlamına gelir. Türkmencede hayvanlar için, özellikle de atlar için *boz duman* rengi kullanılır. Koyun için *boz* sözü düşmüş gibi görünüyor. Günümüz Türkçesinde de bazı birleşik sıfatlarda sözcüklerin biri düşürülür; *düdüklü tencere* > *düdüklü* gibi.
- oğurluk* < *oğru-luk* 'hırsızlık' (33/11) Türkmencede de *oğruluk* > *oğurluk* olmuştur.
- kovmunı* < Ar. *ķavm+ı+n+ı* (33/13) Yazmada 'akraba' anlamına gelen bu söz Türkmencede *ķovum* (34/1'de de *ķovum*), Azerbaycan Türkçesinde *gohum* biçiminde

görülür. 'Hısım akraba' anlamına gelen söz Türkmencede *kowum garındaş*, Azerbaycan Türkçesinde de *gohum- gardaş* olmuştur; *garındaş* Türkmencede 'akraba' demektir ve konuşma dilinde *ğarnaş* kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinde *kardaş* olması gereken sözcük, belki /ş/ sesinin inceltici olmasından, belki de bir İstanbul ağzı özelliği olarak *kardeş* olmuştur. Buradaki *kardeş* sözü için bir not düşmek gerekir. Eski Türkçede bu sözcük *toğmuş* ile ifade edilir. Türkmencede de bazı aile adları partisip ekiyle üretilir: *toğ-ğan* > *toğan* > *doğan* 'kardeş'; *çıkkğan* > *çıkan* 'anneleri kardeş olan, kuzen' gibi. Farsçada *hem* ön eki Türkçe {+daş} ekinin karşılığıdır: *hem-sefer* 'yoldaş', *hem-sāye* 'gölgedaş komşu' *hem-şir(e)* 'sütdeş, kardeş' gibi. Buna göre nisbeten yeni olan *karındaş*, Burhān-ı Kāṭi'e da geçen ve 'ikiz kardeş' anlamına gelen *hem-şikem* ile bağlantılı olmalı ya da bu kavramın çevirisi olmalıdır. Buradaki *şikem* Farsçada 'karın' demektir. Buna göre *karındaş*'ın eski anlamı 'ikiz' olmalıdır. Burhan-ı Kāṭi'e tanımı şöyledir: Tu emāndır (tev'emāndır olacak) ki bir batından bile doğan masumlardır. İkiz tabir olunur (Öztürk, 2000, s. 336).

işşek (34/11)

Bugün Türkmencede iki yaşımı tamamlamamış koyuna *işşek* denir.

nazarında < Ar. *nazar*+ı+n+da (37/14) Aslında 'bakışında' anlamına gelen bu söz yazmada 'huzurunda, karşısında' anlamında

kullanılmıştır: *pādişāhlar*
naẓarında...

kuḫa < Fars.*ked-ḫudā* > *kethudā* > *kuḫa* (40/5) Bu sözcük Türkçede *kahya* biçiminde görülür; Türkmencede de ağızlarda *kāḫuā* olmuştur.

yaşmak (41/10)

'Yüz örtüsü' anlamına gelen bu sözcük Türkmencede bugün, baş örtüsünün yüzü ve ağız kapatan bölümüne denir. Bu ad 'yüzünü örtmek' anlamına gelen *yaş-* fiilinden türemiştir. Türkmen gelinleri, Oğuzlarda olduğu gibi kocasının aile ve akrabasında kocasından yaşça büyük olan erkeklere karşı yüzünü kapatır. Bu eyleme *yaşmak* ya da *yaşınmak* denir. *Yaş-* fiili aynı zaman güneşin batmasını da anlatır: *Gün yaşıdı* 'güneş battı'.

doḡguldān- (41/11)

'Homurdanmak' anlamına gelen bu söz Türkmencede *düññürde-* olmuştur. Oğuz gelinleri eskiden *yaşmak altından doḡguldānmışlarsa*, bugün Türkmen gelinleri yaşmak altından *düññürdeyārler*. Değişen bir şey yok!

oḡlak doḡ- (42/1)

'Oḡlak doğurmak' anlamına gelir. Azerbaycan Türkçesinde ve Türkmencede *doḡ-* fiili 'doğurmak' anlamına gelir. *Doḡmak* için *doḡulmak* denir. *Doḡ* emri Türkmencede, halk dilinde 'hemen ver' anlamına gelir: *ōn manadı doḡ!*

- bişirip düşür-* (42/3) ‘(Yemeği) pişirip sofraya getirmek’ anlamına gelen bu deyim günümüz Türkmençesinde yaygın olarak kullanılır. Türkmençe bir tekerlemede şöyle denir: *Aş bişirdim, düşürdim Yetim oğlan çāğurdım.*
- zad* < Ar. *zād* ‘yolculuk yemeği’ (42/4) Azerbaycan Türkçesinde *zad*, Türkmencede *zāt* ‘şey’ anlamında kullanılır.
- büdre-* (44/3) ‘Tökezlemek’ anlamındaki bu söz Türkmencede yaygın olarak kullanılmaktadır.
- argaç* (45/9) Türkmencede *eriş* ve *argaç* Türkçede *atki* ve *çözgü*.
- tap tap* (46/1) Türkmencede *tāp tāp* şeklinde geçen ikileme bir durumu vurgulamak için kullanılır : *tap tap durur iken* ‘tam olarak (hareketsiz) dururken’ demektir.
- yalañauñ setrin/ sūtrin örte* (47/2) Buradaki *setr* Arapça ‘örtme’, *sitr* de ‘örtü’ anlamına gelir. Bu sözcükle kullanılırsa cümlenin bir anlamı yoktur. *Yalañauñ sūrtın örte* daha uygun görünüyor.
- ... *gel düş diyen gūrun/ görin aydın kıldurur* (47/4-5) ‘Buyur eden mezarını aydınlatmış olur, nur içinde yatar anlamına’ geliyor. Z harfinin noktasının yazılmamış olduğu düşünülerek *gözün aydın kıldurur* okunabilir.

- börüsi* < *böri-si* (48/7) 'Kurt' anlamına gelen bu sözcük bugün Türkmencede *börü* şeklinde yaygın olarak kullanılır; *boz kırt'a çäl böri* denir.
- arhalukçağ-ıdum* (49/6) '(Ev giysim olan) kolsuz hırka giymiş durumundaydım' anlamına gelen *arhaluk-çağ* sözcüğün sonundaki {+çağ} eki bir pozisyonu betimliyor; '*arhaluk giymiş durumdaydım*' anlamına geliyor. Türkmencede bu ek +ça/+çe şeklinde kullanılır: *köynekke otırdım* 'üzerimde sadece gömlek olduğu hâlde oturuyordum'.
- çarhçı* (49/10) 'Öncü' anlamına gelen bu söz Redhouse'ta *çarhacı* şeklinde verilmiş (s. 241).
- kıya bak-* (49/11) 'Yan bakmak' anlamına gelen bu söz Türkmencede *gıya bak-* şeklinde bugün de kullanılıyor.
- İk yaylı* (49/14) Lugat-i Çagatay'da *ik sözcüğü için* 'çelik' denilmiştir (s. 54).
- onba dur-* (51/8) 'Secde eder gibi durmak'; Azerbaycan Türkçesinde *omba* 'kalça' demektir. Türkmencede bu addan yapılan fiil *ommal-* biçimine dönüşmüştür ve 'eğilmek, başını yere koymak' anlamında kullanılmaktadır. Türkmencede kalça kemiğine *omaça* denilmektedir. Kilis'te de aynı kemiğe *oma* kemiği denilir. Anadolu'da *oma* ya da *omaca* bel kemiği, uyluk kemiği, iri kemik,

elmacık kemiği, sığır, at vb. hayvanların topuk kemiği, kalça kemiği gibi çeşitli kemikler ve kaba et için kullanılır (DS, C. XI, s. 3279).

demāgi (*dimāgi* değil) *çaķ* (51/12) 'Keyfi yerinde' anlamına gelir. Farsçada *demāg*, *dem*'den türemiştir ve 'burun' anlamına gelir, *dimāg* ise Arapçadır ve 'beyin' demektir. Farsçada *çāg* telaffuz edilen Türkçe *çaķ* da 'şişman, iri, sağlıklı' gibi anlamlarda Farsçada yaygın olarak kullanılan bir sözcüktür. *Demāgi* *çaķ*'ın bire bir anlamı 'burnu iri, burnu büyük'tür. Burnu büyük olan iyi soluduğu için mecazen 'sağlıklı, neşeli, keyfi yerinde' anlamında kullanılır: Farsçası: *demāgeş çāg est* دماغش چاق است.

yed- (52/7)

'Yedeğe almak' anlamına gelen bu söz Türkmencede *ît-* olmuştur. Türkmencede *îme kôr* 'yardımsız yürüyemeyen a'mâ', mecâzî olarak da 'hiçbir şey anlamayan' demektir.

bahrî kuş < Ar. *bahrî* + *kuş* (52/7) 'Deniz kuşu' demek; Türkmencede de, *bahrî lāçın*, *bahrî bāz* (atmaca) gibi deniz av kuşlarının adları görülür. Türkmen klasik şairi Molla Nepes'in halk türküsüne dönüşen bir şiirinde şöyle bir dize geçmektedir: *Alğır, şuhkar, lāçınım, ütelgi, bahri-bāzum yatsam ses-sen ahwālim, tursam golunda sāzım*. Başka bir şiirinde de Mollanepes şöyle diyor: *Gollarımda bahrî lāçın, hem ütelgi, bahri-bāz*.

- buķ* (53/12) Yazmada 'buġu' anlamına gelen bu söz Türkmencede *būġ* şeklinde kullanılıyor. Metinde *ġayn* yerine *kāf* kullanılmış.
- görürmñ* (54/4) Soru ekinin ek alması olayı Kıbrıs ve Mersin ağızlarında ve Türkmencede var: *göryārmiñ?*
- maña* (54/7) Zamirin birinci şahsının datif hâlinin Türkmencede kullanılan şeklidir.
- ušan*- 57/1 Bu fiilin kökü olan *uša*-Türkmencede 'küçülmek' anlamına gelir. 'Ufaltmak' anlamına gelen *uшат*- fiilini yukarıda açıklamıştık. Çaġataycada *ušan*- 'his ve hareketten kalmak, güçsüz ve zayıf olmak' anlamına gelir (Lugat-i Çaġatay, s. 34). Bu açıklamalara göre 'küçük düşmek' anlamına gelen bu fiil, *üşen*- şeklinde okunmamalı ve bu fiille karıştırılmamalıdır.
- tükenince* (57/8) 'Tükeninceye kadar' anlamına gelen bu gerundium Türkmencede *tükeninġā* şeklinde kullanılıyor.
- boķun boķun* (57/8) Türkçede *boġum boġum* şeklinde söylenen bu söz Türkmencede *boġun boġun* olmuştur.
- howrı* < *howur*+ı (57/9-10) Arapçadan bozulmuş bir söz olan *howur* Türkmencede 'sıcaklık, vücut sıcaklığı, güç, enerji' anlamlarına gelir. Arapça *hevl* sözünden türeyen

- hovul* da Türkmencede ‘telaş’ anlamına gelir. Bu sözden türetilen *howluq-* fiili ‘acele etmek’ demektir. Yazma metninde geçen *cān hovrı* da (57/9-10) muhtemelen aslında ‘can havlı’ anlamına gelen *cān hovlı* sözcüğüdür.
- ële ki odı gördi* (58/2) ‘Ateşi görür görmez’ anlamına gelen bu ibare Farsça *hemin ke âteş rā دید* *همینه آتش را دید* ibaresinin bire bir çevirisidir.
- sıra kılıc* (58/3) Türkmencede bu söz *sı:rma gılıç* şeklinde kullanılıyor ve ‘kıymdan sıyrılıp çıkarılan keskin kılıç’ anlamına geliyor.
- yëgin* (58/4) Bu sözcük Derleme Sözlüğü’nde çeşitli anlamlara gelmektedir. Ancak sözlükte Gaziantep’te kullanılan ‘hızlı’ anlamına yer verilmemiştir. Antep’te hızın şiddetini vurgulamak için *yeğın berk* denilir: Orobüs *yeğın berk* gidi! Bu sözün Farsça *yek* ile hiçbir ilişkisi yoktur; muhtemelen *yëğ*’den türemiştir.
- bārek’allāh* (58/7) ‘Aferin’ anlamında Farsçada çok kullanılan bir Arapça takdîr etme sözüdür. Türkmencede bu söz *berekellā* olmuştur.
- yëlek* (58/13) Metinde olduğu gibi Türkmencede de ‘kuş tüyü’ anlamına gelir.

‘uhdesinden çık- (59/9)

Türkçede, *uhdesinden gel-* > *üstesinden gel-* olmuştur; Türkmencede bu deyim *hötdesinden gel-* olmuştur. Farsçada bu deyim *ez uhde-eş ber-âmeden* از عهدہ اش بر آمدن şeklinde. Yazmadaki ‘uhdesinden çık-’ deyimini Farsça deyimine çevirisidir; ... çık- = ber-âmeden.

imdi ki ejdehâ olubdur... (59/10) Bu ibare de Farsçadan çevirilmiştir: *hâlâ ke ejdehâ şude ... Türkiye Türkçesine* birebir çevirisi ise şöyledir: ‘şimdi ki ejderha olmuş’.

SONUÇ

Taşıdığı Oğuzca izlerden hareketle, Oğuzcanın bir temsilcisi olarak görülen Dede Korkut’un Türkmen Sahra yazması, Oğuz grubu lehçelerinin hepsinden motifler içermekle birlikte, Türkmençe unsurları çok daha fazla yansıtmaktadır.

Zaman zaman bir sözcüğün bazı fonetik farklılıklarla Anadolu ağzlarında ya da Azerbaycan’da yaşıyor olması şaşırtıcı bir durum değildir. Türkmen Sahra yazmasından tespit edilen bazı sözcükler de Anadolu ağzlarında ya da Azerbaycan Türkçesinde takip edilebilmektedir. Bu sözcükler hem Türkmencedeki kullanımlara ışık tutmakta hem de Arap harfli metnin doğru okunup anlaşılabilmesine imkân sağlamaktadır.

Yazma, Oğuz lehçelerinde kullanılan ortak ögeler açısından karşılaştırıldığında, Türkmencede yaygın olarak kullanılan sözcüklerin, incelenen metinde de sıklıkla geçtiği görülmektedir. Bu sözcükler, ses ve anlam özellikleri açısından da Türkmencedeki kullanımlarla benzerlik göstermektedir.

KAYNAKÇA

Ahter’i-yi Kebîr (1310). İstanbul.

Azmun, Y. (2019). *Dede Korkut’un üçüncü elyazması*. İstanbul: Kutlu Yayınevi.

Azmun, Y. (2016). Değişikliğe uğrayan bazı Sözcükler ve yurt ve yurç’un kökeni. Ankara: *Tofiq Hacıyev Armağanı*, 2-235.

- Azmun, Y. (2013). Türkmencede sonu /-k/ ve /-ñk/ ile biten bazı yansıma sözcüklerin sonuna gelen bir ek üzerinde inceleme. *Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 61 (2), 167-182.
- Berdimuhammedov, G. (2016). *Türkmen diliniñ düşündirişli sözlügi* (Genel editör, Türkmenistan'ın Cumhurbaşkanı). Aşgabat: Türkmen Döwlet Neşriýaty. [TDDS]
- Clauson, G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth century Turkish*. Oxford University.
- Derleme sözlüğü* (1993). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. [DS]
- Doerfer, G. (1963). *Türkische und Mongolische elemente im Neuperischn*. Wiesbaden. [TMEN]
- El-Yesui, L. (1927). *El-Muncid*. Beyrut.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2014). *Kâşgarlı Mahmud Divânı Lugâti't-Türk*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hamzayev, M. Y. (ed.) (1962). *Türkmen diliniñ sözlügi*. Aşgabat: Türkmenistan SSR İlimler Akademiyası Neşriyatı. [TDS]
- Kitâb-ı Türkmen El-Sânî (Dede Korkut'un Türkmen Sahra el yazması)*. Gunbed, İran.
- Kösäyev, M. (1943). *Magrupi: Yusup-Ahmet*. Aşgabat: Birleşendöwletneşir.
- Lessing, F. (2003). *Moğolca-Türkçe sözlük.* (G. Karaağaç, Çev.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Moin, M. (H. Ş. 1381). *Ferheng-e Fârsî*. Emir Kebîr, Tahrân.
- Kaynak Kişi:**
Gülseren Tor (Mersin Ağızları)